

به گزارش معاونت پژوهش مدرسه علمیه تخصصی الزهرا(س) گرگان سیزدهمین پیش نشست علمی با عنوان «کاربست اجتهاد پویا در تحول حقوق اجتماعی و مدنی؛ بازخوانی فقهی - حقوقی تغییر جنسیت از دیدگاه امام خمینی (ره) و تکالیف مترتب بر احوال شخصی بانوان» با ارائه حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدمهدی کریمی نیا عضو شورای علمی گروه فقه پزشکی و سلامت پژوهشگاه مطالعات فقه معاصر به صورت آنلاین با همکاری مرکز مطالعات پژوهشگاه فقه معاصر در تاریخ ۱۴۰۵/۰۷/۰۲ برگزار گردید.

در نخستین بخش از این نشست علمی، حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدمهدی کریمی نیا عضو شورای علمی گروه فقه پزشکی و سلامت پژوهشگاه مطالعات فقه معاصر، تأکید کرد که در برخورد با این مسئله، نباید از رویکردهای حداکثری «جمود فقهی» یا «التقاط و بی ضابطگی» استفاده کرد؛ بلکه راه درست، حرکت در مسیر شناخت دقیق موضوع جدید و رعایت ضوابط معتبر اجتهادی برای تشخیص اثرات آن بر حقوق و تکالیف است.

وی، تغییر جنسیت را فراتر از یک تغییر زیستی، بلکه یک «رویداد چندبعدی» معرفی کرد. بر اساس تحلیل های ارائه شده، تغییر جنسیت یک فرآیند تک مرحله ای نیست، بلکه زنجیره ای از تغییر وضعیت شخص، بازنمایی مجدد احکام، بررسی آثار فقهی و سپس سنجش دقیق آثار حقوقی و اجتماعی است که می تواند تمام ابعاد زندگی فرد را تحت تأثیر قرار دهد.

دکتر کریمی نیا به دیدگاه های فقهی امام خمینی (ره) در این زمینه اشاره کرد. و بر این نکته تأکید کرد که اهمیت دیدگاه ایشان در روش مواجهه با پدیده های نو نهفته است. در کتاب تحریر الوسیله، امام خمینی (ره) فراتر از یک حکم ساده، به شبکه گسترده ای از آثار تغییر جنسیت، از جمله مسائل مربوط به نکاح، مهریه، عده، ولایت، نسب و ارث پرداخته اند که این نشان دهنده نگاه جامع و ساختار یافته ایشان به این مسئله است.

یکی از چالش های اصلی که استاد این نشست به آن اشاره کرد، ضرورت «موضوع شناسی» پیش از استنباط حکم بود. وی تأکید کرد که فقیه پیش از صدور حکم، باید با کمک متخصصان پزشکی، تشخیص دهد که آیا با یک تغییر جنسیت واقعی روبه رو هستیم یا با کشف جنسیتی که پیش تر مستور بوده است؛ چرا که نوع تشخیص «موضوع»، مسیر استنباط را کاملاً تغییر می دهد. در مورد مسائل مربوط به نکاح و ازدواج، نمونه های فقهی مطرح شد که نشان می دهد تغییر واقعی جنسیت می تواند بر بقای رابطه زوجیت اثر بگذارد.

در بخش تحلیل های حقوقی، کریمی نیا به تفکیک سه سطح از آثار پرداخت؛ یعنی سطح احوال شخصیه و حقوق مالی، سطح حقوق و آثار اجتماعی، و در نهایت سطح حقوق قراردادی و حقوق اشخاص ثالث. وی خاطر نشان کرد که تغییر جنسیت تنها به فرد تغییر جنسیت داده محدود نمی شود، بلکه حقوق همسر، فرزندان، والدین و حتی اشخاص طرف قرارداد نیز ممکن است در این زنجیره متأثر قرار گیرند.

عضو شورای علمی گروه فقه پزشکی و سلامت پژوهشگاه مطالعات فقه معاصر یکی از چالش های بزرگ در این موضوع را، نبود یک «قانون جامع تغییر جنسیت» و تفاوت در رویه های قضایی بر شمرده که با وجود اشاره ای گذرا به این موضوع در قانون حمایت از خانواده، اما نبود ضوابط مکتوب و واحد باعث شده است که برخورد دادگاه ها با این مسائل یکسان نباشد. این خلاء قانونی، ضرورت تدوین چارچوب های حقوقی روشن را دوچندان کرده است.

همچنین، چالش های مربوط به اسناد هویتی و شکاف میان وضعیت زیستی و ثبت رسمی نیز مورد بحث قرار گرفت و عدم هماهنگی میان تغییرات جسمانی و اسناد رسمی، می تواند موجب بروز بحران های حقوقی در تعیین هویت و اجرای احکام شود. در این راستا، پیشنهاد شد که برای حل این پیچیدگی ها، از الگوهای فقهی مانند «جنسیت غالب» برای رسیدن به پاسخ های عملی استفاده شود.

در پایان، استاد این نشست تأکید کرد که برای رسیدن به عدالت و پاسخگویی فقهی، باید از اجتهاد در سطح «فتوا» به سمت تدوین «ضوابط قانونی و حقوقی» حرکت کرد. تنها با ترکیب تشخیص دقیق موضوع توسط متخصصان و استنباط پویا توسط فقیهان، می توان به چارچوبی رسید که هم حقوق فرد را تأمین کند و هم تعهدات اجتماعی و خانوادگی را به درستی تبیین نماید.